

Соціальний захист населення в умовах фінансово-економічної кризи в Україні

М. ПАПІЄВ,
кандидат економічних наук,
народний депутат України

Найбільш актуальною проблемою в Україні на сьогоднішній день є фінансово-економічна криза та її негативний вплив на життя суспільства. Першим і найбільшим проявом є загроза втрати людиною робочого місця і, як наслідок, відсутність надходжень найнеобхідніших грошових засобів у вигляді заробітної плати. А відтак пошук нових джерел заробітку з метою якнайшвидшого задоволення загальних людських потреб лягає, у першу чергу, на саму людину як індивіда у вирі суспільного життя. Вирішення цієї проблеми пов'язане найчастіше зі здатністю економіки країни забезпечити елементарні гарантії стабільних доходів населення в цілому та окремих громадян зокрема.

Питання дотримання соціальних гарантій, норм і прав населення в умовах переходу до ринкової економіки мають бути сформовані у вигляді концепції соціального захисту, яка охоплює:

- 1) диференційований підхід до різних демографічних груп;
- 2) зростання ролі особистих доходів у підвищенні рівня життя всього населення;
- 3) остаточну відмову від залишкового принципу виділення коштів на вирішення соціальних питань, застосування на практиці науково-обґрунтованих соціальних нормативів забезпечення всіх членів суспільства, у тому числі й непрацездатних¹.

Метою статті є характеристика ринку праці України та заходів соціального захисту незайнятого населення на сьогодні, визначення найважливіших напрямів соціального захисту з точки зору зайнятості громадян в умовах фінансово-економічної кризи, оскільки позиція індивідів у сфері зайнятості є найголовнішим критерієм соціально-економічної диференціації населення на етапі переходу до ринкової економіки.

Вклад основного матеріалу. Забезпечення продуктивної зайнятості населення, ефективності використання трудового потенціалу залежать від комплексу факторів, пов'язаних, у першу чергу, з формуван-

ням дієвих механізмів державного регулювання. Значені питання є особливо актуальними на сучасному етапі, що характеризується не тільки впливом на зайнятість процесів глобалізації та інтеграції України у світову економічну систему, а й можливими негативними наслідками світової фінансової кризи, яка безперечно призводить до кризи у виробничій сфері і, таким чином, до скорочення робочих місць і збільшення рівня безробіття.

Про стан ринку праці України та заходи соціального захисту незайнятого населення у 2008 р. свідчать дані Державного комітету статистики України. Так, за даними Держкомстату², чисельність зайнятого населення віком 15–70 років у середньому за 9 місяців 2008 р. становила 21,3 млн осіб і, порівняно з минулим роком, зросла на 178,0 тис. осіб. Рівень зайнятості населення віком 15–70 років збільшився з 59,1 до 60,1%. Чисельність безробітних у середньому за 9 місяців 2008 р. скоротилася на 31,2 тис. і становила 1,4 млн осіб. Зниження (з 6,2% за 9 місяців 2007 р. до 6,0% за 9 місяців 2008 р.) рівня безробіття, визначеного за методологією Міжнародної організації праці, відбулося за рахунок його скорочення серед мешканців міст і сільської місцевості.

Протягом 2008 р. на обліку в центрах зайнятості перебувало 2,5 млн осіб. При цьому протягом останніх двох місяців року було зареєстровано майже 530 тис. незайнятих громадян. Так, у листопаді 2008 р. щоденний приріст осіб, які шукали роботу за сприянням служби зайнятості, становив 8 тис., у грудні — 9 тис. осіб.

Протягом грудня 2008 р. було зареєстровано 286,8 тис. незайнятих осіб, і це найвищий показник щодо чисельності зареєстрованих громадян протягом місяця за 17 років. Зростання звернень до центрів зайнятості відбулося в усіх регіонах, найбільш суттєво — у Полтавській, Вінницькій, Харківській, Дніпропетровській та Донецькій областях (на 15–20 тис. осіб протягом місяця).

Чисельність громадян, працевлаштованих за направленням служби зайнятості у 2008 р., становила 1 млн 84 тис. осіб. Зокрема, шляхом надання дотацій

¹ Рынoк тpyдa и пpoблeмы coциaльнoй зaщищeннoстi нaсeлeння Укpaины: тезисы дoклaдoв рeсп. нaучнo-пpaкт. кoнфeрeнции. — К.: СOПC УССP AН УССP, 1991. — 154 с.

² Дeржaвний кoмiтeт стaтистики Укpaїни // http://ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/operativ/oper_new.html?lang=uk.

роботодавцям із коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття було працевлаштовано 44,7 тис. безробітних, 31 тис. безробітних отримали одноразову виплату допомоги по безробіттю та організували власну справу.

Однак кількість актуальних вакансій наприкінці 2008 р., порівняно з даними на початок року, зменшилась наполовину і становила лише 91,1 тис. Найбільш суттєве зниження кількості вакансій спостерігалось у листопаді та грудні 2008 р. (щоденно на 3–4 тис.).

Якщо станом на 1 січня 2008 р. на одне вільне робоче місце претендували 4 особи, які шукали роботу, то на 1 січня 2009 р. — 10 громадян, зокрема у Вінницькій обл. — 39, в Івано-Франківській і Хмельницькій областях — 48, у Черкаській обл. — 77 осіб.

У 2008 р. чисельність громадян, які проходили професійне навчання за направленням державної служби зайнятості, становила 245,2 тис. осіб, що на 15,8 тис. більше, ніж у 2007 р. В оплачуваних громадських роботах брали участь 428,5 тис. осіб, або кожен шостий від загальної чисельності громадян, які перебували на обліку в службі зайнятості.

Мінімальний розмір допомоги по безробіттю для незастрахованих осіб зріс з 210 грн на початку 2008 р. до 360 грн на 1 січня 2009 р., а для застрахованих осіб з числа безробітних громадян мінімальний розмір допомоги по безробіттю протягом року зріс з 290 до 500 грн.

Тенденції щодо зростання чисельності незайнятих громадян і зменшення кількості вакансій намітилися вже і в 2009 р. Станом на 15 січня 2009 р. чисельність осіб, які шукали роботу за допомогою центрів зайнятості, порівняно з даними на початок місяця, зросла на 43,5 тис. і становила 919,7 тис. осіб, а кількість вільних робочих місць скоротилася на 6,6 тис. та становила лише 84,5 тис. осіб.

Передбачається, що у 2009 р. послугами служби зайнятості скористаються 3,2 млн незайнятих громадян. Прогнозується, що рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці, сягне 8,5–9,0% економічно активного населення.

Разом із тим, слід зазначити, що у країні існує стійкий дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили, який поглиблюється через низькі якісні характеристики значної частини вільних робочих місць, зокрема, низького рівня заробітної плати і т. ін.

Забезпечення ефективного функціонування системи зайнятості стримують також інші дестабілізуючі фактори:

- наявність кризових явищ в економіці, структурні деформації, розрив господарських і технологічних зв'язків;
- нестабільність політичної системи;
- недосконалість законодавчої бази як в економічній сфері загалом, так і у сфері зайнятості зокрема;
- некерована міграція населення як у межах, так і за межі країни;

- наявність прихованого безробіття і тіньової зайнятості;

- недостатній взаємозв'язок адміністративних і ринкових механізмів регулювання зайнятості;

- проблеми щодо конкурентоспроможності робочої сили, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до вимог ринку праці і т. ін.

На тлі позначених внутрішніх дестабілізуючих факторів вплив світової фінансової кризи безперечно викличе погіршення кон'юнктури ринку праці та стану зайнятості в Україні.

В умовах фінансової кризи доцільно розробити відповідні заходи щодо правових, економічних та інституціональних умов соціального захисту населення за такими напрямками:

- модернізація трудового законодавства і законодавства про зайнятість населення;

- формування системи моніторингу ситуації на ринку праці;

- забезпечення збалансованої професійної підготовки та попиту на робочу силу;

- підвищення територіальної мобільності робочої сили;

- стимулювання економічної активності населення;

- підвищення якості робочих місць.

Серед соціальних заходів захисту безробітних у період світової фінансової кризи важливе місце посідає створення робочих місць за рахунок значного посилення державного регулювання в економіці.

У зв'язку з цим необхідно:

- визначити пріоритетні види економічної діяльності в країні;

- на рівні держави підтримати підприємства, що є головними експортерами країни;

- законодавчо захистити вітчизняного виробника.

Актуальними проблемами у цьому аспекті залишаються: підвищення економічної активності населення; запобігання зростанню безробіття; обмеження сфери застосування праці під натиском світової кризи; забезпечення відповідності між попитом і пропозицією робочої сили. Вирішення цих завдань пов'язане з розробкою й впровадженням комплексу заходів і механізмів реформування системи зайнятості, спрямованих на подолання кризових явищ, що можуть відбуватися у сфері праці під впливом світової кризи, підвищення конкурентоспроможності робочої сили, забезпечення високого рівня зайнятості, соціального захисту, заробітної плати і доходів населення, що наближаються до аналогічних параметрів економічно розвинутих країн світу.

Економічний розвиток і створення нових робочих місць в Україні. В умовах фінансово-економічної кризи важливим є визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку для забезпечення комплексності національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності. Структурна перебудова галузей економіки, їх технічне і технологічне переозброєння потре-

бують створення нових робочих місць. Проте інвестиційний потенціал країни останнім часом значно скоротився. Тому в найближчі роки не можна очікувати широкомасштабного створення високопродуктивних робочих місць, які б компенсували вибуття застарілих, що означає зменшення їх фізичної кількості. Через це особливого значення набуває вимога Прем'єр-міністра вважати пріоритетними такі напрями: аграрний комплекс; будівництво; енергозбереження; реконструкція і модернізація всіх систем постачання енергії та машинобудування, зокрема авіабудування.

З огляду на це структурна перебудова економіки і, відповідно, створення нових робочих місць мають відбуватися послідовно по етапах розгортання інвестиційної та інноваційної діяльності, зростання обсягів внутрішніх нагромаджень і припливу зовнішнього капіталу в цих умовах. На першому етапі треба зосередити увагу на галузях, що визначають життєзабезпечення населення, використовуючи наявні продуктивні сили й обіговий капітал виробничої сфери. На цьому етапі бажано запровадити жорсткі протекціоністські заходи щодо захисту товарів, які можуть вироблятися внутрішніми товаровиробниками. Залучення іноземних інвесторів і створення спільних виробництв доцільно за певної обережності у стратегії відкритості економіки, оскільки закордонні інвестори зацікавлені у розміщенні в Україні своїх виробництв найперше через дешеву робочу силу, наявність потужностей, що звільнюються з огляду на неминуче закриття неефективних виробництв, а також через наявність різних мінерально-сировинних ресурсів і вигідне географічне положення України.

На другому етапі увагу потрібно зосереджувати на розвитку науковоміських галузей, переозброєнні промисловості і сільського господарства, засобів зв'язку, інвестування в малий і середній бізнес. Значне місце посідає самозайнятість. Отже, всі інвестиційні напрями уможливають прискорення і скорочення відтворювального обігового циклу. Проте на цьому етапі більшість населення ще не матиме відчутних змін у рівні життя, можливості його обмежуватимуться лише найнеобхіднішим.

Таким чином, структурна перебудова економіки і, відповідно, створення нових робочих місць у кризовий період триватиме не менше 2–3 років.

Відповідно до зазначеного пріоритетними напрямами використання державних інвестиційних, законодавчих та організаційних можливостей підтримки створення робочих місць мають вважатися:

- галузі, в яких накопичено великий експортний потенціал (літако- і суднобудування, металургія, хімічна та нафтохімічна промисловість);
- галузі зі швидким оборотом капіталу (легка, харчова, мікробіологічна промисловість, торгівля, деякі галузі сільського господарства);

➤ галузі, розвиток яких безпосередньо визначає рівень економічної безпеки України (паливно-енергетичний та аграрно-промисловий комплекс);

➤ галузі, що створюють матеріально-технічну базу виробництва (машинобудування, особливо енергетичне, електротехнічне та електроніки, будівництво і промисловість будівельних матеріалів);

➤ галузі, що забезпечують створення і функціонування виробничої та комерційної інфраструктури (транспорт і зв'язок, науково-технічний і фінансовий інженіринг);

➤ галузі, зорієнтовані на задоволення першочергових потреб населення (житлово-комунальне господарство, медицина, освіта).

Для розробки шляхів виходу з кризи доцільно вивчити досвід зарубіжних країн світу. Так, у Японії в середині 80-х рр. також почалася криза всієї фінансової системи. З 1990 по 1999 рік уряд прийняв дев'ять програм, які мали вивести економіку країни з кризи. Було прийнято рішення про націоналізацію проблемних банків, що накопичили значні борги. Укрупнення економічних суб'єктів, державне втручання, державне регулювання, різке зростання державних інвестицій в економіку, скорочення податків, зменшення витрат на військові потреби і на допомогу країнам, що розвиваються — це основні заходи уряду Японії для врегулювання кризи.

Таким чином, вирішенням економічних проблем для Японії стали не ліберальні заходи, а жорсткий державний контроль.

У 30-ті роки, в період «великої депресії» у США, криза та її наслідки змінили економічну політику держави та її ставлення до економічних процесів. США пішли власним шляхом у подоланні наслідків кризи. Цей шлях був пов'язаний з новим курсом президента Рузвельта, який спирався на посилення ролі держави в регулюванні економічних процесів. Сильна особа президента і відповідальність уряду за наслідки втілюваної ними програми стали основою відновлення економіки.

Було чітко визначено державні пріоритети (одним з основних було сільське господарство), підвищена купівельна спроможність населення за рахунок збільшення заробітної плати (навіть під загрозою інфляції), банки були примусово зобов'язані обслуговувати виключно сферу матеріального виробництва (заборона короткострокових спекулятивних операцій, які давали б «швидкі і легкі» гроші. За невиконання вказівок банки мали бути націоналізовані), а всі великі банки було взято під контроль держави. В країні були запроваджені жорсткі протекціоністські заходи щодо захисту товарів, які можуть вироблятися внутрішніми товаровиробниками.

Характерними ознаками фінансово-економічної кризи є збільшення кількості банкрутств підприємств, закриття неконкурентоспроможних виробництв, вивільнення зайнятих на них працівників і, як наслідок,

зростання соціальної напруги, поглиблення соціально-економічної диференціації регіонів тощо.

Подолання соціальних і економічних проблем можливе шляхом переходу економіки від моделі сировинного розвитку до моделі інноваційного розвитку, підтримки розвитку малого і середнього бізнесу, що забезпечує зайнятність значної кількості населення, створення додаткових робочих місць, визначення міжгалузевих пріоритетів інвестування. При цьому необхідно, щоб головними інвесторами залишались вітчизняні підприємства.

Реформування трудового законодавства та законодавства з пенсійного забезпечення. Демографічні, економічні та політичні процеси в умовах світової фінансової кризи вимагають більш конкретних заходів для утвердження справедливості у суспільстві, закріплення гідного рівня життя працюючій особі та соціального захисту пенсіонерів.

Протягом 2008 р. завдяки реалізації законодавчих змін щодо актуалізації заробітку, який враховується при призначенні (перерахунку) пенсій (виходячи з розміру середньої заробітної плати — 928,81 грн) та підвищення вартості року страхового стажу з 1% (31 грудня 2007 р.) до 1,35% (з 1 жовтня 2008 р.) посилено диференціацію розмірів пенсій залежно від страхового стажу та сплачених внесків, а також підвищено коефіцієнт заміщення пенсією втраченого заробітку.

Крім того, згідно з Постановою Кабінету Міністрів від 26 березня 2008 р. № 265, з 1 квітня 2008 р. для пенсіонерів за віком та інвалідів, щомісячний розмір пенсії яких не досягає прожиткового мінімуму для непрацездатних, а для осіб, яким призначено пенсію у зв'язку з втратою годувальника, не досягає на одного непрацездатного члена сім'ї 100%, на двох — 120%, на трьох і більше — 150% прожиткового мінімуму для непрацездатних, встановлено щомісячну адресну державну допомогу до пенсії у сумі, що її не вистачає до зазначених розмірів.

Згідно із Законом України «Про підвищення престижності шахтарської праці» встановлено додаткові гарантії у пенсійному забезпеченні шахтарям, які відпрацювали на підземних роботах не менше 15 років, а також додаткові доплати до пенсії у зв'язку з втратою годувальника — шахтаря.

Завдяки цим заходам у грудні 2008 р. середній розмір пенсії в Україні становив 898,0 грн, а середній розмір страхової пенсії (пенсії, що виплачувалася зі страхового пенсійного фонду) становив 747,1 грн. Таким чином, співвідношення розмірів середньої (та середньої страхової) пенсії і середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески, на кінець 2008 р. становило 50,6% і 42,1% відповідно. Проте вплив зазначених заходів швидко нівелюється, якщо і в подальшому не здійснювати перерахунку пенсій з осучасненням заробітної плати.

Восени 2008 р. економіка України зазнала негативного впливу світової фінансової кризи. Першими її відчували підприємства гірничо-металургійного ком-

плексу, підприємства хімічної промисловості, будівельні організації та установи банківського сектора. Затримки з виплати заробітної плати працюючим, скорочення працюючих і часткова зайнятність призвели до зменшення надходжень страхових коштів до Пенсійного фонду України. Тому наразі повинні розглядатися заходи, які сприяють збільшенню надходжень до страхового пенсійного фонду, звільненню страхової солідарної пенсійної системи від невластивих їй виплат. Тобто назріла гостра необхідність покращення фінансового стану пенсійної системи.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25.12.08 р. № 799-IV передбачено запровадження заходів, що сприятимуть збільшенню надходжень до Фонду соціального страхування від безробіття. Щодо внесків до Пенсійного фонду, то ставка збору страхових внесків від роботодавців і працівників залишилась без змін на рівні 2008 р., проте збільшилася ставка збору від сільськогосподарських виробників, що сплачують фіксований сільськогосподарський податок. У 2009 р. вона становитиме 26,56%.

Збільшення надходжень до страхового пенсійного фонду передбачає законопроект № 3556 «Про внесення змін до деяких законів України щодо пенсійного забезпечення», прийнятий Верховною Радою 25.12.2008 р. у першому читанні. Згідно з цим Законом, починаючи з 2009 р., запроваджується мінімальний розмір збору на пенсійне страхування для фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності та скасовується пільга по сплаті зборів на державне обов'язкове пенсійне страхування для сільськогосподарських підприємств.

Вищезгаданим законопроектом регламентуються норми нарахування пенсій, а у проекті Постанови Кабінету Міністрів «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян», підготовленому у січні 2009 р. Міністерством праці та соціальної політики, запропоновано норми індексації страхових пенсійних виплат в умовах фінансово-економічної кризи в Україні.

У статті наводяться основні результати оцінки впливу антикризових заходів на рівень соціального захисту пенсіонерів та фінансовий стан пенсійної системи, дослідження фінансового стану пенсійної системи на середньо- та довгостроковий період і пропозиції щодо подальшого реформування страхової пенсійної системи України.

Актурні розрахунки розмірів пенсійних виплат і фінансового стану страхового пенсійного фонду на середньо- та довгостроковий період здійснено з урахуванням змін, внесених згідно з Постановою КМ № 1105 від 17.12.2008 р. до Постанови № 799 від 10.09.2008 р. «Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2009 рік», положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2009

Таблиця

Основні макроекономічні показники на 2010–2015 рр.

Показники	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
<i>Макроекономічні тренди</i>							
Помножуваний ПІП, млрд грн	1046,5	1162,0	1284,8	1435,1	1599,1	1777,5	1970,9
Індекс реального ПІП в середньому за рік	1,004	1,015	1,020	1,040	1,043	1,047	1,050
Індекс споживчих цін (інфляція)							
в середньому до попереднього року	1,113	1,095	1,085	1,075	1,067	1,058	1,050
грудень до грудня попереднього року	1,095	1,090	1,080	1,070	1,063	1,057	1,050
Індекс цін виробників							
в середньому до попереднього року	1,156	1,138	1,114	1,094	1,089	1,085	1,080
грудень до грудня попереднього року	1,120	1,110	1,100	1,090	1,087	1,083	1,080
Індекс зростання реальної заробітної плати в середньому за рік	1,009	1,020	1,050	1,055	1,057	1,058	1,060
Середньомісячні заробітні плати платників праці, зайнятих на підприємствах, в установах, організаціях, грн	2093,0	2337,7	2663,2	3020,4	3404,3	3813,1	4244,0
Фонд оплати праці найманих працівників і тривалого забезпечення військовослужбовців, млрд грн	313,0	355,5	407,4	465,1	526,2	595,8	677,8

рік» та за умови запровадження накопичувальної системи.

➤ Основні макроекономічні показники на 2010–2015 рр., що використані в розрахунках, наведені в таблиці.

На подальший період (до 2050 р.) основні макропоказники економічного і соціального розвитку України закладені на рівні середніх інерційних темпів економічного зростання для європейських країн.

➤ У прогностичних розрахунках чисельності платників страхових внесків та одержувачів пенсій використано комплексний демографічний прогноз України до 2052 р., розроблений Інститутом економіки НАН України у 2003 р. з використанням матеріалів Всеукраїнського перепису населення 5 грудня 2001 р.

➤ Прогноз надходжень до страхового пенсійного фонду проведено з урахуванням положень законопроекту № 3556 «Про внесення змін до деяких законів України щодо пенсійного забезпечення», прийнятого Верховною Радою 25.12.2008 р. у першому читанні. Цей законопроект передбачає:

1) починаючи з 2009 р., запровадити мінімальний розмір збору на пенсійне страхування для фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності;

2) ліквідацію пільг по сплаті зборів на державне обов'язкове пенсійне страхування для сільськогосподарських підприємств.

➤ Розрахунки проведені за варіантом запровадження накопичувальної системи (НС) з 2011 р. Учасниками накопичувальної системи є застраховані особи молодші 25 років станом на 1 січня у рік запровадження НС. Ставка збору до накопичувального фонду – 7% заробітної плати застрахованої особи.

Розрахунки розмірів нових пенсій та перерахованих для пенсіонерів, які після призначення пенсії отримали не менше 24 місяців страхового стажу, проведені за умови, що починаючи з 2009 р. для призначення пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» застосовується показник середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії за календарний рік, що передує попередньому календарному року звернення за призначенням пенсії.

В розрахунках розмірів нових і перерахованих пенсій у 2010 р. і в подальших роках зроблено аналогічне припущення, а саме: застосовується показник середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії, за календарний рік, що передує попередньому календарному року звернення за призначенням пенсії.

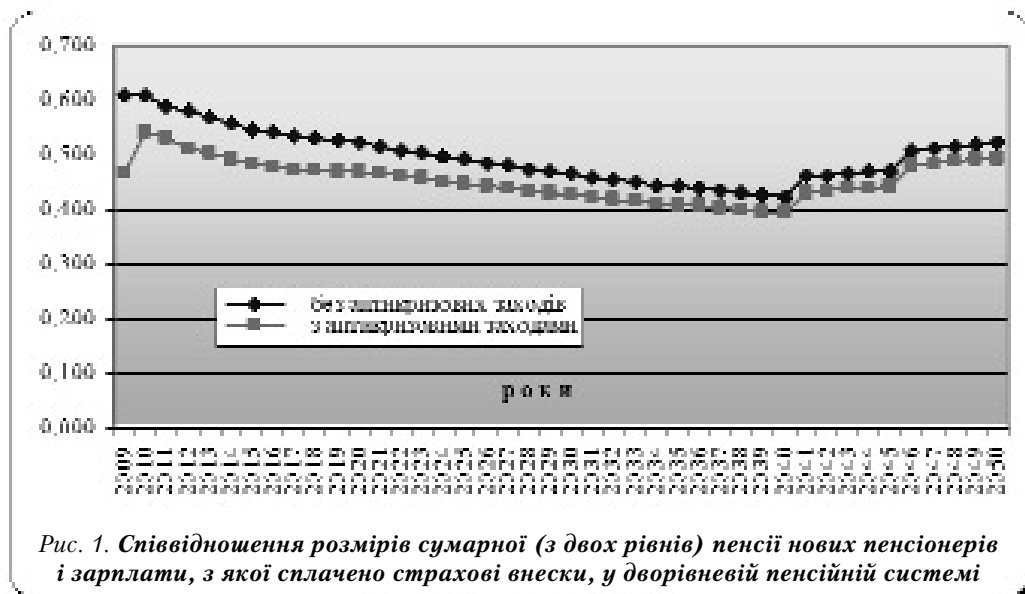
Таке припущення має сенс, бо сприяє зменшенню різниці між пенсіями залежно від року виходу на пенсію.

Перерахунок пенсій відповідно до частини другої статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у 2009 р. не проводиться. У подальшому діє стаття 42 зазначеного закону.

Мінімальний розмір пенсії за віком на 2009 р. прийнято на рівні 544 грн.

➤ При індексації пенсій у 2009 р. враховано положення підготовленого Міністерством праці та соціальної політики у січні 2009 р. проекту Постанови КМУ «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян».

Як свідчать результати розрахунків, напрацьовані антикризові заходи здатні пом'якшити негативний вплив

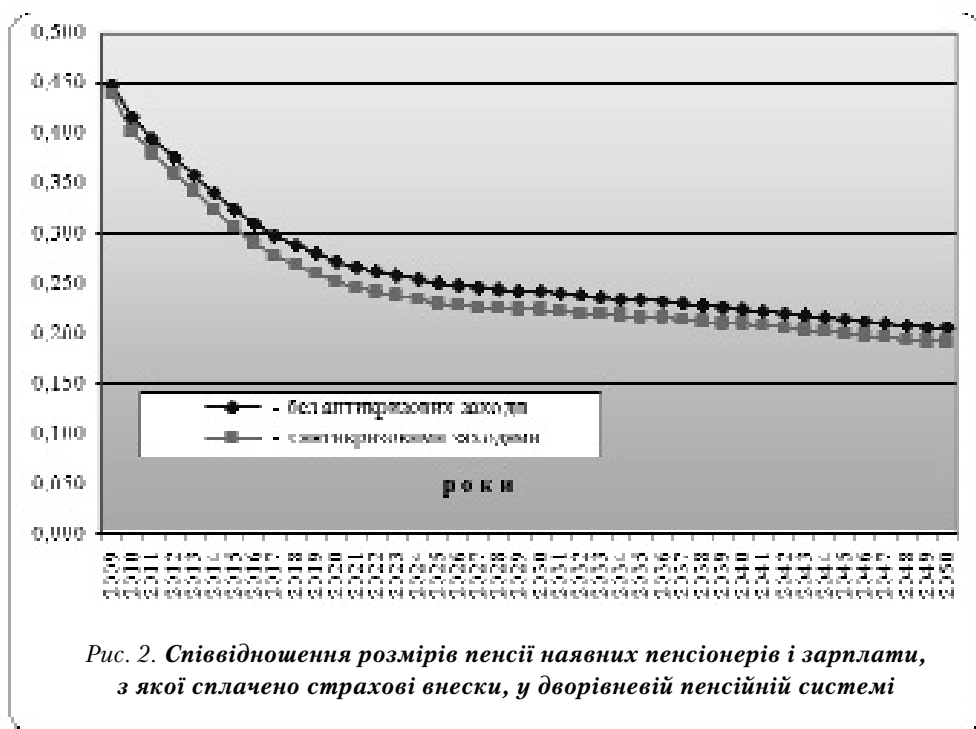
фінансово-економічної кризи на фінансовий стан страхової пенсійної системи та дещо понизити рівень пенсійних виплат. Так, дефіцит страхового пенсійного фонду понизиться з 18 646,6 млн грн без урахування антикризових заходів до 12 821,1 млн грн з урахуванням антикризових заходів. Досягнутий рівень пенсійних виплат наявних пенсіонерів буде підтриманий за рахунок їх індексації (у межах прожиткового мінімуму) на рівні інфляції.

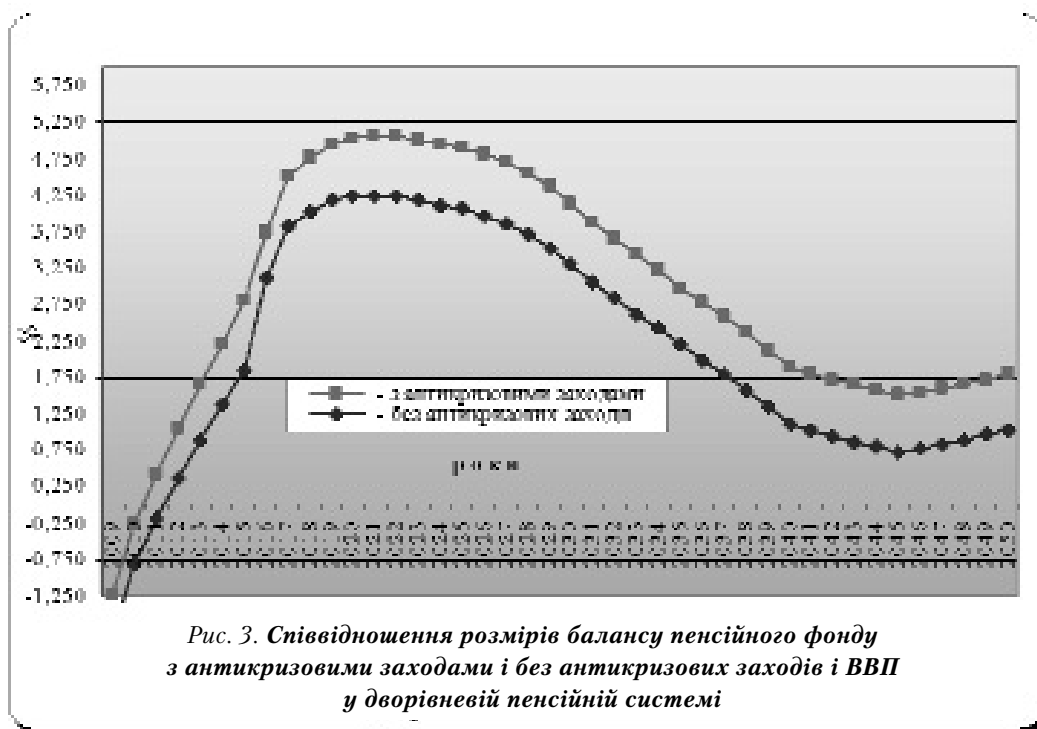
Проте розмір вперше нарахованих і перерахованих пенсій буде меншим у зв'язку з тим, що в проєкті антикризового законодавства у 2009 р. передбачено обчислення пенсій із використанням заробітної плати

2007 р., а не заробітної плати 2008 р., як це передбачено чинним законодавством.

На рис. 1 наведено співвідношення розмірів пенсії нових пенсіонерів і середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески, у дворівневій пенсійній системі з урахуванням дії антикризового законодавства і без його врахування.

Зростання співвідношення розмірів сумарної (з двох рівнів) пенсії нових пенсіонерів і зарплати, з якої сплачено страхові внески, у дворівневій пенсійній системі у 2041 та 2046 рр. зумовлене виходом на пенсію за віком першої когорти жінок – учасників накопичувальної системи (2041 р.) і першої когорти чоловіків – учасників накопичувальної системи (2046 р.).

На рис. 2 наведено співвідношення розмірів пенсії наявних пенсіонерів із солідарної системи та середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески, у дворівневій пенсійній системі з урахуванням дії антикризового законодавства і без його врахування.

Як видно з діаграм, наведених на рис. 2, співвідношення розмірів пенсії наявних пенсіонерів із солідарної системи і середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески, спадатиме з 43,7% у 2009 р. до 19,1% у 2050 р. з урахуванням дії антикризового законодавства і з 44,8% до 20,5% без його врахування. Причиною такого вагомого спадання зазначеного співвідношення є те, що в розрахунках пенсії наявних пенсіонерів упродовж усього розрахункового періоду перераховуються і індексуються виключно відповідно до статті 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», і не здійснюється перерахунок пенсій з актуалізацією середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії новим пенсіонером.

Діаграма співвідношення розмірів щорічного дефіциту (профіциту) страхового пенсійного фонду дворівневої пенсійної системи і внутрішнього валового продукту країни (ВВП) протягом прогнозованого періоду за умови врахування антикризових заходів і без їх врахування зображена на рис. 3.

Як свідчать діаграми, наведені на рис. 3, якщо не здійснювати перерахунок пенсій з актуалізацією середньої заробітної плати, з якої сплачено страхові внески та яка враховується для обчислення пенсії,

то можна очікувати, що баланс страхового фонду солідарної пенсійної системи буде стабільно позитивний.

Наведене вище спонукає до напрацювання заходів щодо збільшення надходжень до страхового пенсійного фонду з метою підтримки в подальшому досягнутого на початок 2009 р. рівня соціального захисту.

Такими заходами, на наш погляд, можуть бути:

- звільнення ПФУ від невласливих йому (не страхових) виплат, як-от: доплати до мінімальних пенсій, доплати за страховий понаднормовий стаж, пільгові пенсії, пенсії за вислугу років тощо;
- підвищення рівня заробітної плати працюючим верствам населення, виведення заробітної плати з тіні, збільшення кількості робочих місць і зменшення трудової еміграції;
- перехід суб'єктів підприємницької діяльності, що обрали спрощену систему оподаткування, на загальні умови сплати страхових внесків на пенсійне страхування.

На сьогодні доречним варіантом раціоналізації пенсійної системи є подовження пенсійного віку жінкам. Проект закону «Про внесення змін до статей 26 та 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» напрацьовано у Мінпраці. Прийняття цього закону матиме позитивний вплив не лише на фінансовий стан страхової пенсійної системи, а й на рівень пенсійних виплат, оскільки запровадження підвищеного віку виходу на пенсію сприяє збільшенню кількості осіб, які здійснюють пенсійні внески, і зменшенню кількості пенсіонерів. Встановлений законом пенсійний вік в Україні сьогодні — 55 років для